

Osobné služby a služby pre domácnosť v krajinách strednej a východnej Európy Zlepšovanie pracovných podmienok a služieb prostredníctvom pracovnoprávných vzťahov

Projekt PERHOUSE

Projekt je financovaný Európskou úniou; Ref. 101052340.

Policy Brief - SLOVENSKO

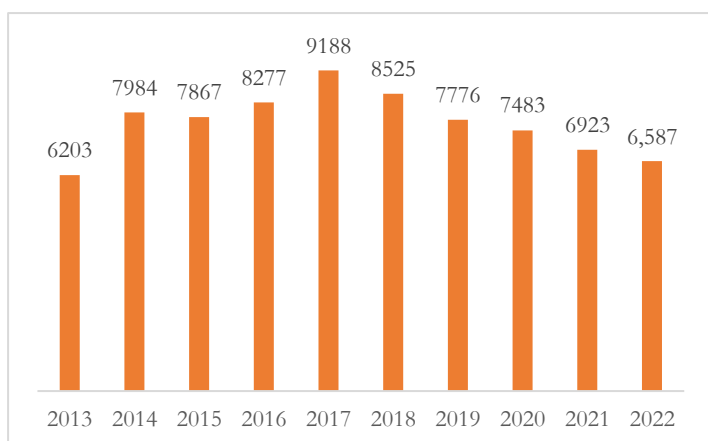
Barbora Holubová, Stredoeurópsky inštitút pre výskum práce

Hlavné charakteristiky a výzvy v sektore osobných služieb a služieb pre domácnosť

- Osobné služby a služby pre domácnosť (PHS) sú dôležité pre blaho rodín a jednotlivcov, pri ktorých sa menia domácnosti na pracoviská. Napriek svojmu významu čelí tento sektor zlým pracovným podmienkam a podhodnotenej práci, najmä v strednej a východnej Európe, v dôsledku slabých predpisov a neefektívnych pracovnoprávných vzťahov.
- Sektor PHS na Slovensku čelí výzvam v dôsledku nedostatku standardizovaného zadefinovania, komplexných predpisov a rozdielov v statuse, právach a odmeňovaní pracovníkov.
- Podľa údajov Štatistického úradu SR je celková zamestnanosť v sektore PHS približne 36 000 osôb na základe príslušnej klasifikácie NACE. Služby starostlivosti PHS tvoria asi 38 % celkovej zamestnanosti PHS.
- V roku 2022 pracovalo na Slovensku viac ako 6 500 zamestnancov domácej opatrovateľskej služby v priemere 33,3 hodiny týždenne. Priemerný vek zamestnancov bol 52 rokov a ženy tvorili 96 % pracovnej sily (pozri graf 1).
- Podiel ľudí, ktorí sami uviedli, že využívajú služby domácej starostlivosti, bolo na Slovensku v roku 2019 1,3 % z obyvateľstva vo veku 15 rokov a viac, zatiaľ čo priemer EÚ bol v tom istom roku 4,2 %. Podiel Slovenska je nízky aj v porovnaní s ostatnými krajinami strednej a východnej Európy, kde napríklad podiel na Maďarsku bol 5,4 %, v Slovinsku 2,6 % a v Lotyšsku 2 %.
- Rodinní - neformálni opatrovatelia na Slovensku často dostávajú nízku finančnú podporu. Starostlivosť sa snažia zosúladiť s formálnym zamestnaním, čo vedie k záťaži na ich fyzické a duševné zdravie. Nedostok verejných opatrovateľských služieb a možností odľahčovacej služby ďalej prispieva k vyhoreniu neformálnych opatrovateľov.
- Podľa Eurocarers (2023) je počet neformálnych opatrovateľov na Slovensku 428 496, čo predstavuje 7,9 % populácie. Mnohí opatrovatelia sú nútení opustiť svoje zamestnanie, čím sa znižuje ich príjmový potenciál. Na riešenie týchto problémov sú potrebné flexibilnejšie možnosti starostlivosti, podpora komunitných služieb a transformácia neformálnych opatrovateľov na bežných zamestnancov pre lepšiu podporu a integráciu na trhu práce.
- Podľa online prieskumu realizovaného v rámci projektu Perhouse si 79 % respondentov na Slovensku za posledných päť rokov zakúpilo aspoň jednu z uvedených služieb pre domácnosť. Hlavnými dôvodmi na využitie PHS bol nedostatok času a potrebných zručností.
- Naopak, najčastejším dôvodom na nevyužitie PHS bolo, že ľudia sa radšej starajú o svoje domovy a rodinných príslušníkov sami. To naznačuje silný sklon slovenských domácností k samoobsluže. Iné analýzy potvrdzujú, že obce nedokážu zabezpečiť domácu opatrovateľskú službu pre všetkých čo ju potrebujú, napriek tomu že tieto služby patria medzi ich originálne kompetencie.

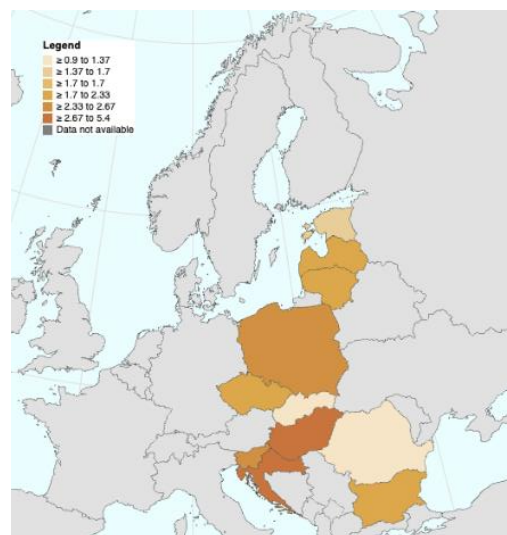
Graf 1: Počet zamestnancov v službách domácej opatrovateľskej služby (v osobách, 2013 – 2022)

Zdroj: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny

Graf 2: Ročné využívanie služieb domácej starostlivosti v krajinách strednej a východnej Európy (% obyvateľov 15+, 2019)

Zdroj: Eurostat, prieskum EHIS

V roku 2023 bolo podaných približne 3,4 tisíc žiadostí o služby domácej starostlivosti, z toho 77 % bolo spracovaných. Priemerná dĺžka čakania na čakacej listine bola približne 21 dní (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, 2023).

Kľúčové zistenia o sociálnom dialógu v osobných službách a službách pre domácnosť

- Sektoru PHS na Slovensku jednoznačne chýba jednotný sociálny dialóg a kolektívne vyjednávanie. Zatiaľ čo pracovníci v zdravotníctve a sociálnej starostlivosti sú zastúpení viacerými odborovými zväzmi s kolektívnymi zmluvami na úrovni sektorov, viaceré profesijné skupiny, ako sú napríklad opatrovatelky detí, alebo ľudia, čo poskytujú upratovacie služby, kolektívne zastúpenie v súčasnosti nemajú.
- Široké spektrum zainteresovaných strán vrátane odborov, združení, komôr a mimovládnych organizácií vykazuje významný potenciál efektívnej spolupráce pri riešení výziev a ovplyvňovaní politických rozhodnutí. Je nevyhnutné, aby sa tieto organizácie aktívne zapájali do diskusií o reguláciách a rozhodovaní s cieľom zlepšiť pracovné podmienky a zabezpečiť spravodlivé odmeňovanie v sektore PHS.
- Zjavné medzery v zastúpení, najmä pre samostatne zárobkovo činné osoby, si vyžaduje efektívne rozšírenie kolektívneho zastúpenia.
- Výskumné zistenia zdôrazňujú význam kontinuálneho dialógu a spolupráce medzi rôznymi aktérmi s cieľom posilniť efektívnosť a spravodlivosť v sektore PHS na Slovensku.
- V sektore PHS pracuje niekoľko významných sociálnych partnerov a sociálnych aktérov, ktorí sa snažia ovplyvniť celkové nastavenie PHS aj pracovných podmienok.
- Napríklad Asociácia poskytovateľov sociálnych služieb vyjadruje obavy z nízkeho náboru opatrovateliek a nedostatočného financovania. Požadujú rozšírenie služieb zdravotnej starostlivosti a zabezpečenie spravodlivej hospodárskej súťaže.
- Komora opatrovateliek Slovenska vyzýva na lepšie zedefinovanie opatrovateľov ako samostatného povolania, stanovenie kvalifikačných štandardov a zvýšenie miezd o 500 eur. Navrhujú tiež niekoľko opatrení pre opatrovateľov pracujúcich v zahraničí s cieľom zabrániť vykorisťovaniu.
- Odborový zväz zdravotníctva a sociálnych služieb zdôrazňuje potrebu profesionalizácie, lepšieho vzdelávania a zlepšenia pracovných podmienok a diskutuje o pripravovaných legislatívnych zmenách na zlepšenie noriem a kompetencií pracovníkov.
- Podľa sociálnych partnerov sektor PHS zápasí s kritickým nedostatkom pracovnej sily, zlými pracovnými podmienkami a nedostatočnou kompenzáciou. Riešenie týchto problémov je kľúčové pre udržanie a prilákanie kvalifikovaných pracovníkov. Zvýšiť investície a zlepšiť predpisy je nevyhnutné na zabezpečenie kvality služieb pre všetkých. Odvetvie PHS čelí významným sociálnym a hospodárskym výzvam vrátane uznávania a podpory neformálnych opatrovateľov, boja proti nelegálnej práci a podpory zraniteľných pracovníkov.

Odporúčame ratifikovať Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o pracovníkoch v domácnosti s cieľom poskytnúť základ pre primeranejšie predpisy o pracovnom postavení pracovníkov PHS a požiadavkách na minimálne pracovné podmienky.

Návrh riešení a opatrení

- Viacerí sociálni partneri potvrdili, že sú členmi alebo sú pridružení k sociálnemu partnerovi alebo organizácii na úrovni EÚ, ktoré sú relevantné pre sektor PHS. Patria sem EPSU, ESPD, ETUCE a Eurocarers. Odborový zväz pre zdravotníctvo a sociálne služby je členom EPSU a Komora opatrovateľov na Slovensku je členom Eurocarers. Asociácia poskytovateľov sociálnych služieb, ktorá zastupuje zamestnávateľov, je členom organizácie Social Employers Europe a European Ageing Network.
 - Európska stratégia starostlivosti má obmedzenú viditeľnosť a vplyv. Počas rozhovorov so slovenskými zainteresovanými stranami v oblasti osobných služieb a služieb pre domácnosť (PHS) sa zistilo, že zainteresované strany nespájajú Európsku stratégiu starostlivosti so sektorom PHS. To súvisí aj s nízkym alebo veľmi nepriamym prepojením PHS v stratégii.
 - Dohovor MOP o pracovníkoch v domácnosti nebol na Slovensku ratifikovaný a nie je aktuálne o tejto téme otvorená žiadna diskusia. Na národnom seminári PERHOUSE sa potvrdilo, že dohovor nebude ratifikovaný, pretože pojmy "práca v domácnosti" alebo "pracovník v domácnosti" nie sú súčasťou slovenskej legislatívy. Implementácia dohovoru by si vyžadovala výrazné zmeny slovenského pracovného práva a ďalších relevantných právnych predpisov.
 - Zainteresované strany sa zasadujú za komplexný prístup kombinujúci regulačné, finančné a profesionalizačné stratégie na riešenie výziev v sektore PHS. Veľký dôraz sa kladie na riešenie migrácie opatrovateľov do zahraničia, ktorá sa považuje za kritický problém odlivu domácej pracovnej sily. Nepretržitý dialóg a spolupráca medzi zainteresovanými stranami vrátane odborov, združení a vládnych orgánov sú nevyhnutné na podporu reforiem v sektore PHS.
- Na základe zistení navrhujeme nasledujúce opatrenia:
- Zabezpečiť dostatok finančných prostriedkov na realizáciu reformy financovania sociálnych služieb. Bez dostatočných investícií nemusí reforma zlepšiť situáciu v oblasti PHS.
 - Rozšíriť odľahčovaciu službu pre všetky osoby, ktoré sa starajú o osoby s ťažkým zdravotným postihnutím bez ohľadu na to, či dostávajú peňažný príspevok na opatrovanie.
 - Podporovať väčšiu spoluprácu medzi sociálnymi partnermi, ktorí zastupujú záujmy ľudí pracujúcich v tomto odvetví, a tým zvýšiť ich spoluprácu pri formulovaní spoločných cieľov.
 - Vytvoriť spoločnú platformu na podporu spolupráce so sociálnymi partnermi na úrovni EÚ s cieľom posilniť hlas sociálnych partnerov PHS na vnútroštátnej úrovni.

Informácie o projekte

Výsledky projektu obsahujú aj správy o PHS a sociálnom dialógu v šiestich projektových partnerov a komparatívnu správu za 12 krajín strednej a východnej Európy. Všetky výstupy sú dostupné na <https://celsi.sk/en/projects/detail/209/>

Financované Európskou úniou. Vyjadrené názory a stanoviská sú názormi a stanoviskami autora (autorov) a nemusia nevyhnutne odrážať názory a stanoviská Európskej únie. Ani Európska únia, ani orgán poskytujúci pomoc nenesú za ne zodpovednosť.

References

- Ministry of Labour, Social Affairs and Family of the Slovak Republic (2023) Report on the social situation of the population of the Slovak Republic for the year 2022. Data attachment. Available at <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/vyskum-oblasti-prace-socialnych-veci-institut-socialnej-politiky/spravy-socialnej-situacii-obyvatelstva/rok-2022.html>
- Eurocarers (2023). The European voice for informal carers. Country profile – Slovakia. Available at <https://eurocarers.org/country-profiles/slovakia/>

Central European
Labour Studies
Institute

University of Ljubljana

CHARLES UNIVERSITY

MACEDONIA
2025
Helping Build a Stronger Nation

UNIVERSITY
OF TARTU

European Federation of Food,
Agriculture and Tourism Trade Unions

EUROPEAN
FEDERATION
FOR FAMILY
EMPLOYMENT
& HOME CARE

European Federation
for Services to Individuals

